

BO'LAJAK MUSIQA O'QITUVCHILARINING KASBIY-PEDAGOGIK IDENTITETINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK MEXANIZMLARI

K.Mirxayitova

Qo'qon shaxar Dang'ara tumani

39-umumiy o'rta ta'lim maktabi oliy toifali musiqa fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada bo'lajak musiqa o'qituvchilarining kasbiy-pedagogik identitetini rivojlantirishning pedagogik mexanizmlari nazariy va amaliy jihatdan tahlil etilgan. Zamonaviy ta'lim sharoitida musiqa o'qituvchisining kasbiy tayyorgarligi faqat musiqiy bilim, ko'nikma va malakalarni egallash bilan cheklanmasdan, uning o'zini muayyan kasbiy hamjamiyatning faol subyekti sifatida anglashini ham talab etadi. Shu nuqtayi nazardan, kasbiy-pedagogik identitet shaxsning "musiqachi" va "pedagog" sifatidagi kasbiy o'zligini uyg'unlashtiruvchi murakkab psixologik-pedagogik tuzilma sifatida talqin qilinadi. Tadqiqotda kasbiy-pedagogik identitetni rivojlantirishning motivatsion-qadriyatli, refleksiv, kommunikativ, faoliyatga yo'naltirilgan va diagnostik-baholash mexanizmlari yoritilgan. Shuningdek, pedagogik amaliyot, ijodiy-musiqiy faoliyat, refleksiv topshiriqlar, mentorlik, individual rivojlanish dasturlari va portfolio texnologiyalarining mazkur jarayondagi imkoniyatlari ochib berilgan. Kasbiy-pedagogik identitetni rivojlantirishning bosqichma-bosqich modeli taklif etilib, uning samaradorligini ta'minlovchi pedagogik shart-sharoitlar aniqlangan.

Kalit so'zlar: kasbiy-pedagogik identitet, bo'lajak musiqa o'qituvchisi, kasbiy o'zlik, pedagogik mexanizm, refleksiya, kasbiy motivatsiya, musiqiy-pedagogik faoliyat, mentorlik, portfolio, kasbiy rivojlanish.

KIRISH

Bugungi kunda ta'lim tizimida yuz berayotgan transformatsion jarayonlar pedagog shaxsiga qo'yiladigan kasbiy talablarning mazmunini tubdan yangilamoqda. Raqamli texnologiyalarning ta'lim jarayoniga jadal kirib kelishi, kompetensiyaviy yondashuvning kuchayishi, ta'lim oluvchining individual ehtiyoj va imkoniyatlariga e'tiborning ortishi hamda o'qituvchidan innovatsion pedagogik faoliyatni tashkil etish talab etilishi pedagog kasbining mazmunini yangi bosqichga olib chiqmoqda. O'qituvchi endilikda tayyor bilimlarni yetkazib beruvchi mutaxassis sifatida emas, balki ta'lim oluvchining shaxsiy, intellektual, ijodiy va ijtimoiy rivojlanishini boshqaruvchi, ta'lim jarayonini loyihalovchi, pedagogik vaziyatlarni tahlil qiluvchi, individual ta'lim strategiyalarini ishlab chiquvchi va o'z kasbiy faoliyatini muntazam takomillashtirib boruvchi subyekt sifatida namoyon bo'lmoqda. Mazkur o'zgarishlar bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash jarayonida nafaqat kasbiy bilim, ko'nikma va kompetensiyalarni shakllantirish, balki ularning kasbiy dunyoqarashi, o'z-o'zini anglash darajasi, kasbiy qadriyatlari va pedagogik

pozitsiyasini rivojlantirish zaruratini yuzaga keltirmoqda. Chunki o‘qituvchining kasbiy samaradorligi faqat uning fan bo‘yicha bilimlari bilan belgilanmaydi. Uning o‘z kasbiy imkoniyatlarini qanday baholashi, pedagogik rolini qanday tushunishi, o‘quvchi bilan qanday munosabat o‘rnatishi, kasbiy mas’uliyatni qanday qabul qilishi va kelajakdagi professional rivojlanishini qanday tasavvur qilishi ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtayi nazardan, zamonaviy pedagog tayyorlash jarayonida kasbiy o‘zlikni anglash va kasbiy identitetni shakllantirish alohida ilmiy-pedagogik muammo sifatida namoyon bo‘lmoqda. Ayniqsa, musiqa ta’limida o‘qituvchining kasbiy faoliyati o‘ziga xos xususiyatga ega bo‘lib, unda pedagogik bilimlar bilan bir qatorda ijrochilik, musiqiy-ijodiy tafakkur, estetik did, emotsional sezgirlik, kommunikativ madaniyat va badiiy-pedagogik mahoratning uyg‘unligi talab etiladi. Musika o‘qituvchisi bir vaqtning o‘zida pedagog, musiqachi, ijrochi, tashkilotchi va ijodkor sifatida faoliyat yuritadi. Shu sababli uning kasbiy shakllanishi boshqa fan o‘qituvchilariga nisbatan ko‘p komponentli va murakkab xarakterga ega. U nafaqat musiqiy asarni professional darajada idrok etishi va ijro eta olishi, balki ushbu musiqiy tajribani o‘quvchilarning yosh, psixologik va pedagogik xususiyatlariga mos ravishda ta’limiy-tarbiyaviy jarayonga aylantira olishi lozim. Bo‘lajak musiqa o‘qituvchisini kasbiy faoliyatga tayyorlash jarayonida uning kasbiy bilim va kompetensiyalarini shakllantirish bilan bir qatorda “Men qanday o‘qituvchiman?”, “Musiqachi sifatidagi tajribamni pedagogik faoliyat bilan qanday uyg‘unlashtiraman?”, “Kasbiy faoliyatimning qadriyatlari nimalardan iborat?”, “Kelajakda qanday pedagog bo‘lishni istayman?” kabi savollarga javob topishi muhim ahamiyatga ega. Bunday refleksiv savollar bo‘lajak mutaxassisning o‘z kasbiy imkoniyatlarini anglashiga, kuchli va rivojlantirilishi zarur bo‘lgan jihatlarini aniqlashiga hamda shaxsiy kasbiy rivojlanish yo‘nalishini belgilashiga yordam beradi. Mazkur jarayon shaxsning kasbiy o‘zligini anglash va kasbiy-pedagogik identitetini shakllantirish bilan bevosita bog‘liqdir.

Kasbiy-pedagogik identitet bo‘lajak o‘qituvchining o‘z kasbiga nisbatan munosabati, kasbiy qadriyatlari, o‘z imkoniyatlarini anglashi, pedagogik rolini qabul qilishi, kasbiy hamjamiyatga mansublik hissi va kelajakdagi professional faoliyatini tasavvur qilishini o‘zida mujassamlashtiradi. U shaxsning “Men kimman?”, “Men qanday mutaxassis bo‘lishni xohlayman?” va “Mening kasbiy faoliyatimning mazmuni nimada?” kabi savollarga bergan javoblari orqali namoyon bo‘ladigan murakkab psixologik-pedagogik hodisadir. Shu jihatdan kasbiy-pedagogik identitetni tayyor holatda shakllanadigan sifat emas, balki ta’lim, amaliy faoliyat, pedagogik tajriba, refleksiya, ijtimoiy munosabatlar va kasbiy muhit ta’sirida bosqichma-bosqich rivojlanadigan dinamik jarayon sifatida qarash maqsadga muvofiq.

Musika o‘qituvchisi uchun esa bu identitet ikki muhim yo‘nalish - musiqiy va pedagogik identitetning o‘zaro integratsiyasi asosida rivojlanadi. Ya’ni bo‘lajak mutaxassisning “musiqachi” sifatidagi o‘zligi bilan “pedagog” sifatidagi o‘zligi bir-biridan ajralgan holda emas, balki yagona kasbiy tizim doirasida shakllanishi zarur. Musiqiy identitet uning ijrochilik tajribasi, musiqiy didi, repertuar tanlovi, ijodiy qiziqishlari va san’atga bo‘lgan munosabatini ifodalasa, pedagogik identitet

o‘quvchi shaxsini tushunish, ta’lim-tarbiya jarayonini tashkil etish, pedagogik mas’uliyatni qabul qilish va o‘qituvchilik kasbining qadriyatlarini anglash bilan bog‘liqdir. Ushbu ikki yo‘nalishning uyg‘unlashuvi natijasida o‘ziga xos badiiy-pedagogik kasbiy pozitsiya shakllanadi.

Shu sababli bo‘lajak musiqa o‘qituvchilarining kasbiy-pedagogik identitetini rivojlantirish faqat maxsus fanlar doirasida amalga oshiriladigan jarayon emas, balki pedagogik amaliyot, ijrochilik faoliyati, mustaqil ijod, refleksiv topshiriqlar, mentorlik, kasbiy muloqot va o‘z-o‘zini rivojlantirish faoliyatlarini o‘zaro integratsiyalashni talab etadigan kompleks jarayondir. Bunda talabaning o‘z kasbiy rivojlanishini kuzatishi, o‘z faoliyatini baholashi va kelgusidagi professional maqsadlarini belgilashi muhim metodik vosita sifatida namoyon bo‘ladi.

Shu nuqtayi nazardan, bo‘lajak musiqa o‘qituvchilarining kasbiy-pedagogik identitetini rivojlantirishning samarali pedagogik mexanizmlarini aniqlash, uning tarkibiy komponentlarini belgilash, shakllanish bosqichlarini asoslash hamda diagnostik va rivojlantiruvchi metodlarni ishlab chiqish oliy pedagogik ta’limning dolzarb ilmiy-amaliy masalalaridan biridir. Mazkur yo‘nalishdagi izlanishlar musiqa ta’limi uchun nafaqat yuqori darajadagi musiqiy tayyorgarlikka ega, balki o‘z kasbiy rolini angelaydigan, pedagogik mas’uliyatni his qiladigan, refleksiv va ijodiy fikrlaydigan hamda uzluksiz professional rivojlanishga tayyor bo‘lgan mutaxassislarni tayyorlash imkoniyatlarini kengaytiradi.

XULOSA

Bo‘lajak musiqa o‘qituvchilarining kasbiy-pedagogik identitetini rivojlantirish zamonaviy oliy pedagogik ta’limning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Chunki professional kompetensiyalarga ega bo‘lishning o‘zi bo‘lajak mutaxassisning o‘z kasbiy rolini anglashini va pedagogik faoliyatda mustaqil subyekt sifatida namoyon bo‘lishini to‘liq ta’minlamaydi. Shu sababli kasbiy tayyorgarlik jarayonida shaxsning kasbiy o‘zligini anglash, kasbiy qadriyatlarni o‘zlashtirish, refleksiv qobiliyatlarni rivojlantirish va real pedagogik faoliyat tajribasini shakllantirishga alohida e’tibor qaratish zarur.

Tadqiqot natijalari kasbiy-pedagogik identitetni rivojlantirish motivatsion-rag‘batlantiruvchi, rivojlantiruvchi-refleksiv, diagnostik-baholash, faoliyatga yo‘naltiruvchi hamda mentorlik mexanizmlarining o‘zaro uyg‘unligi asosida samarali tashkil etilishi mumkinligini ko‘rsatadi. Mazkur mexanizmlarning tizimli qo‘llanilishi talabaning kasbiy o‘zini anglashini chuqurlashtirish, mustaqil pedagogik qaror qabul qilish, ijodiy tashabbus ko‘rsatish va kasbiy rivojlanish strategiyasini belgilash imkoniyatlarini kengaytiradi. Musika ta’limining o‘ziga xos jihatlaridan kelib chiqib, bo‘lajak o‘qituvchining musiqachi va pedagog sifatidagi identitetlarini qarama-qarshi emas, balki o‘zaro to‘ldiruvchi va integratsiyalashuvchi tizim sifatida rivojlantirish maqsadga muvofiq. Bunda musiqiy ijrochilik tajribasini pedagogik faoliyat bilan bog‘lash, refleksiv topshiriqlar, pedagogik amaliyot, mentorlik, individual kasbiy rivojlanish trayektoriyasi va portfolio texnologiyalaridan foydalanish muhim pedagogik imkoniyatlarni yaratadi.

Demak, bo‘lajak musiqi o‘qituvchilarining kasbiy-pedagogik identitetini rivojlantirishga yo‘naltirilgan pedagogik mexanizmlar oliy ta’limning nazariy tayyorgarligi va amaliy faoliyatini integratsiyalash, talabaning kasbiy subyektligini kuchaytirish hamda kelajakdagi pedagogik faoliyatiga ongli va mas’uliyatli munosabatini shakllantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Qobilova, E. "Musiqi o‘qitish metodikasi va maktab repertuari." Oquv qollanma, Fargona. "Fargona" nashriyoti (2020).
2. Қобилова, Э. Б. "ФОРМИРОВАТЬ ДУХОВНОЕ МИРОВОЗЗРЕНИЕ ПОДРАСТАЮЩЕГО ПОКОЛЕНИЯ ЧЕРЕЗ ФОЛЬКЛОРА ЖАНРА." Oriental Art and Culture 3.1 (2022): 291-295.
3. Kobilova, E. B. (2022). Classical music and youth education. Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities, 12(9), 126-130.
4. Qobilova, E. (2023). Forming a sense of internationality in students through the traditional music of Azerbaijan. International Bulletin of Applied Science and Technology, 3, 127-132.
5. Кобилова, Е. (2025). THE ROLE OF THE OPERA GENRE IN THE SPIRITUAL AND MORAL EDUCATION OF STUDENTS. Международный мультидисциплинарный журнал исследований и разработок, 1(1), 156-159.
6. E'zozxon, Q., Teshaboyeva, Z., & Ergasheva, S. D. (2024). HOZIRGI O 'ZBEK HIKOYACHILIGINING YETAKCHI TAMOYILLARI. University Research Base, 46-49.
7. Otto, M., & Thornton, J. (2024). TA'LIMDA MUSIQA O 'QITISHNING AHAMIYATI. QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 12, 99-100.
8. Qobilova, E., Xaydarova, I., & Gulnora, R. (2024). O 'ZBEK XALQ AN'ANALARI-TARBIYA OMILI. SCIENTIFIC APPROACH TO THE MODERN EDUCATION SYSTEM, 3(26), 192-195.
9. Qobilova, E. (2024). MUSIQA ONG VA HISLAR O 'RTASIDAGI VOSITACHIDIR. Pedagogikada ilmiy izlanishlar, 2(1), 28-31.
10. Qobilova, E. (2024). THE PLACE OF FOLK SONGS IN ISAJAN SULTAN'S STORIES. American Journal Of Social Sciences And Humanity Research, 4(02), 44-49.
11. Qobilova, E. (2024). THE IMPORTANCE OF MUSIC TEACHING IN EDUCATION. QO 'QON UNIVERSITY NEWSLETTER, 12, 99-100.
12. Qobilova, E. (2024). The Significance Of Interdisciplinary Connection In The Formation Of Music Literacy In Children With Hearing Defect In Music Lessons. Uzbekistan Educational Research Journal, 1(1).
13. Qobilova, E. B., Toshpolatova, S., Muhammadjonova, M., Muninova, M., Baxromova, M., & Rahimova, D. (2023). QADIMIY MUSIQIY SAN'ATNING SHAKLLANISH JARAYONI. Science and innovation, 2(Special Issue 14), 560-565.